

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Obor: Finanční matematika

HISTORIE POJIŠŤOVNICTVÍ

Bakalářská práce

Marcela Nováková

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Pavel Pokorný

České Budějovice, duben 2008

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, duben 2008

.....

Marcela Nováková

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce Ing. Pavlovi Pokornému za odbornou pomoc, zapůjčení odborné literatury a za cenné rady a připomínky při vypracování bakalářské práce.

Anotace

Cílem mé bakalářské práce je sestavení stručného přehledu dějin pojištění a pojišťovnictví od prvopočátku až po současnost. Zaměřuji se především na vývoj pojišťovnictví v českých zemích a dějiny národnostně českých pojišťoven. Práce je rozdělena na časová období podle důležitých milníků v české historii.

Annotation

The aim of my Bachelor thesis is to compose the brief overview of the insurance services from the very beginning up to now. I will mainly focus on the development of the insurance services in bohemian area and also on the history of national bohemian insurance companies. Thesis is separated into chapters according to main historical events in czech history.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 POJIŠŤOVNICTVÍ.....	7
2 HISTORICKO-HOSPODÁŘSKÉ PODMÍNKY PRO ZAVEDENÍ POJIŠTĚNÍ VE SVĚTĚ ...	10
3 VÝVOJ POJIŠŤOVNICTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH V PODMÍNKÁCH FEUDÁLNÍCH VZTAHŮ (DO ROKU 1849).....	17
4 VÝVOJ POJIŠŤOVNICTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH V LETECH 1848 – 1918.....	21
4.1 ZAKLÁDÁNÍ NOVÝCH ČESKÝCH POJIŠŤOVEN 1848 - 1900.....	21
4.2 OBDOBÍ PŘED 1. SVĚTOVOU VÁLKOU (1900 – 1914).....	24
4.3 VLIV 1. SVĚTOVÉ VÁLKY NA POJIŠŤOVNICTVÍ (1914 – 1918)	25
5 VÝVOJ POJIŠŤOVNICTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH V LETECH 1918 – 1948.....	27
5.1 VÝVOJ POJIŠŤOVNICTVÍ V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ V ČESKOSLOVENSKU.....	27
5.2 OBDOBÍ 2. SVĚTOVÉ VÁLKY (1939 - 1945).....	33
5.3 POJIŠŤOVNICTVÍ V LETECH 1945 – 1948.....	34
6 VÝVOJ POJIŠŤOVNICTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH V LETECH 1948 – 1989.....	37
7 VÝVOJ POJIŠŤOVNICTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH OD ROKU 1990 DO SOUČASNOSTI..	39
7.1 VZNIK ČSFR A ROZPAD MONOPOLU (1990 – 1993).....	39
7.2 SAMOSTATNÁ ČESKÁ REPUBLIKA (OD 1. 1. 1993).....	40
ZÁVĚR.....	45
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	47
PŘÍLOHA	48

Úvod

Při slovu „historie“ se většině lidí vybaví nudné hodiny strávené ve školních lavicích. Avšak nebýt historie, nebylo by ani dneška. Přítomnost nám často nabízí analogii s událostmi dávno minulými. Studium historie nám tak umožňuje odhalovat podobnosti a poučit se činů našich předků. Můžeme tak předcházet neblahým důsledkům či následovat jejich příkladu v náš prospěch.

Bakalářská práce na téma „Historie pojišťovnictví“ se zaměřuje na vývoj v oblasti pojišťovnictví převážně v českých zemích. Jedná se o stručný náhled na změny a události, jež formovaly současný stav u nás i ve světě. Historické události, které měly zásadní vliv na změny v pojišťovnictví, se často odehrávaly mimo naše území a mnohokrát ovlivnily i dění u nás.

Historické souvislosti jsou jedním z důležitých aspektů ovlivňujících pojišťovnictví během svého vývoje. Politická a ekonomická situace ve státě je velmi úzce spjata s vývojem pojišťovnictví, způsobem života lidí a jejich pojistnými potřebami.

Práce je kromě obecného začátku rozdělena podle důležitých historických milníků českých dějin na několik období s různými socioekonomickými podmínkami.

KAPITOLA 1

Pojišťovnictví

Pro moderní lidskou společnost je typické, že během svého vývoje získává stále rychleji nové zkušenosti a vědomosti, především co se týká fungování a vývoje jednotlivých jevů a procesů, které ji obklopují. Některé jevy a procesy jsou nutné (jako například že každý člověk jednou zemře, střídání dne a noci), jiné jsou náhodné.

„Nutné je to, co vyplývá z vnitřní podstaty jevu, co se zákonitě uskutečňuje v daných podmínkách. Naproti tomu nahodilé nevyplývá z vnitřní podstaty jevu, ale uskutečňuje se v důsledku působení jiných jevů – může se tedy uskutečňovat, ale nemusí.“ [1]

Nahodilé události se v lidském životě dějí s určitou mírou pravděpodobnosti a projevují se jako nejistota. Nepředvídatelné síly působí nejen záporně, ale i kladně. Kladné následky náhod bereme jako nutný důsledek našich kladných, lidmi a osudem neobjevených vlastností. Nás více zajímají záporné důsledky, které představují škody a ztráty, jejichž původ spatřujeme v přírodních jevech (působením živelních sil, nemocí, apod.) a v nedokonalosti uvnitř lidské společnosti (havárie všeho druhu, úrazy, ale i krádeže, vraždy, terorismus...). Lidé stále získávají nové zkušenosti a vědomosti, které by zdánlivě měly nejistotu minimalizovat, naproti tomu se zkušenostmi a novými znalostmi ve vývoji lidské společnosti přicházejí stále nové události, které nejistotu ještě zvyšují. Jsou to jevy spjaté především s technickým pokrokem. Překotný vývoj nových technologií však znamená i poznávání současných rizik a předvídání rizik, které přicházejí se současným vědeckotechnickým poznáním.

Nejistota se dělí na „pravou nejistotu,“ kterou není možné nijak změřit ani s využitím počtu pravděpodobnosti nebo jiných vědeckých postupů, a riziko, které je na rozdíl od pravé nejistoty měřitelné pravděpodobnostním počtem či jinými vědeckými metodami. Riziko je „uvědomělá činnost vedoucí k situaci, ve které je možno dosáhnout více, kdy však současně hrozí v adekvátní proporci pravděpodobnost nedosáhnout stanoveného cíle.“ [1]. Jinými slovy je to možnost vzniku události, která vede k výsledku odchýlnému od předem stanoveného cíle s určitou mírou pravděpodobnosti. Není to však samotná odchylka od cíle, pouze možnost, že daná odchylka nastane.

Záporný projev rizika znamená vznik odchylky a to se může projevit ztrátou, a to převážně majetkovou, ale i poškozením zdraví nebo ztrátou života. Některé ztráty jsou nevyčíslitelné, jiné se dají vyčíslit, především v penězích. Lidstvo již od počátku vyvíjí snahu tyto ztráty eliminovat pomocí různých opatření. Snaží se tzv. zábrannou činností předcházet vzniku škod nebo v některých případech, kdy není možné vzniku škod zamezit zcela, alespoň zmírňovat rozsah způsobených škod, je-li to alespoň trochu možné.

Způsobenou finanční ztrátu lze zmírňovat vytvářením rezervních fondů. Tyto fondy slouží k prosté obnově zničených nebo poškozených věcí nebo k finančnímu odškodnění za poškození věcí či zdraví. Podle toho fondy dělíme na materiální, které nahradí zničenou věc přímo věcí novou, a peněžní, které zajistí finanční náhradu za vzniklé škody. Takovéto finanční rezervy se vytváří z prostředků pojištěných subjektů, tedy z pojistného, což je cenou za poskytování pojistné ochrany. Vytvářením rezervních fondů se zabývá pojištění.

Vztahy související s tvorbou, rozdělováním a užitím pojistného fondu určeného ke krytí finančních potřeb vznikajících v závislosti na realizaci rizika jsou pojistné vztahy.

Pojištění představuje přesun rizika náhodných důsledků fyzických ztrát na majetku a zdraví lidí, odpovědnosti za škody, přerušení ekonomické činnosti z příslušných ekonomických subjektů na specializovanou instituci – pojišťovnu neboli pojistitele. Pojištění je vztah, ve kterém pojišťovna na sebe přebírá závazek, že pojištěnému uhradí újmu, která mu vznikla ve smyslu pojistných podmínek. Právní vztah vzniká mezi pojistníkem nebo pojištěným a pojistitelem.

Pojišťovnictví je tedy odvětví národního hospodářství, které se zabývá poskytováním pojistné ochrany a úhradou potřeb nebo škod vzniklých na základě nahodilých událostí. Pojišťovnictví tak plní roli stabilizátora ekonomické úrovně podniků a životní úrovně obyvatelstva.

Z právního hlediska je pojištění provozované komerčními pojišťovnami závazkový právní vztah, v němž mají jeho účastníci rovné postavení.

Pojišťovny vykonávají svou činnost ve prospěch pojištěných a pojistníků.

Hlavní úlohou pojištění nyní je:

- poskytování ochrany osob, majetku i zájmů na zachování zdravého životního prostředí
- bytí zdrojem i nástrojem shromažďování kapitálu
- přispívání ke stabilitě hospodářské činnosti a k rozvoji národního hospodářství

Význam pojišťovnictví:

1. stabilizace podniků a životní úrovně obyvatelstva při nahodilých událostech. Posiluje odpovědnost fyzických osob a právnických osob za svoji ekonomickou a životní úroveň
2. vzájemná vazba mezi státem a pojišťovnictvím, stát podporuje pojištění (daňové úlevy, povinné pojištění auta...). Pojišťovny ulehčují státu při katastrofách.
3. umožňuje vložit náklady a následně udržet ekonomickou stabilitu podniku a životní úroveň obyvatel
4. poskytuje pracovní příležitosti

KAPITOLA 2

Historicko-hospodářské podmínky pro zavedení pojištění ve světě

Na počátku dějin lidstva v rodových společnostech neexistovalo soukromé vlastnictví a způsob výroby byl na velice primitivní úrovni. Lidé vyráběli pouze tolik zboží, kolik sami spotřebovali, proto nebylo možné vytvářet jakékoli materiální rezervy pro případ živelné pohromy. O pojištění v té době nemohla být ani řeč.

V otrokářských a feudálních společnostech bylo soukromé vlastnictví, ale výroba zboží byla málo rozvinutá. Rozdíly mezi pojištěním v otrokářském řádu a za feudalismu jsou natolik nepodstatné, že hovoříme o jednotném společensko-ekonomickém typu pojištění – předkomerční typ pojištění, pro které je charakteristické vzájemností pojištění, ve kterém se nevytvářely samostatné fondy.

Podle archeologických nálezů se prvopočátky pojišťovnictví z celosvětového pohledu datují do roku 2 500 před n. l. do starého Egypta, kde kameníci uzavírali vzájemné dohody o společném krytí výdajů na pohřby svých členů z pravidelně vybíraných příspěvků. Přibližně v době 2000 let před n. l. za krále Chammurapiho v Babylónii majitelé velbloudů uzavírali dohody o vzájemném krytí ztrát, jež by vznikly při provozování obchodu a dopravy pomocí karavan. Ve staré Indii existovalo pojišťování úvěru v kastě obchodníků. V antickém Řecku v Athénách se kolem roku 400 před n. l. objevují dohody o „pojištění“ pro případ zmrzačení ve válce připomínající dnešní sociální pojištění. Staří Féniciáné zase vymysleli jakési dopravní pojištění lodí i nákladů.

Žádné z těchto tvrzení však není přesně doložené. Prokazatelné je až působení statutárních institucí ve starém Římě, jejichž cílem zprvu bylo zajistit důstojný pohřeb členů těchto spolků a později i finanční prostředky pro jejich pozůstalé. Za tímto účelem vznikaly vojenské spolky, náboženské spolky s cílem vypravit důstojný pohřeb (*collega tenuitorium*) či spolky pro opatření věna nevěstám (*donatio proper nuptias*). Vznikaly zde i tzv. „námořní zápůjčky“ (*faenus nauticum*), kdy věřitel půjčil majiteli lodě určitý obnos na velmi vysoký úrok s tím, že nedopluje-li loď na místo určení, dlužník není povinen dlužnou částku vracet.

Zánik římské říše zapříčinil úpadek celé západní Evropy. Kvůli zániku otrokářského řádu prakticky vymizela výroba zboží a peněžní hospodářství znovu vystřídalo naturální hospodářství. Společně s mocí Říma zanikly i pojišťovací organizace vojáků, řemeslníků a náboženských uskupení. Tento pokles hospodářství trval až do konce křížáckých válek. Křížácké výpravy, zprvu válečné, později spíše obchodní cesty s sebou přinesly navázání styku s hmotnou a duchovní kulturou Východu, především arabskou, která v té době značně převyšovala kulturu Západu. Nové poznatky značně urychlily rozvoj evropského zemědělství, techniky, filosofie a umění.

Spolu s opětovným rozvojem obchodu a řemesel v 11. – 12. století začala vznikat různá profesní seskupení, tzv. bratrstva neboli gildy, v nichž se sdružovali především kupci, a řemeslnické cechy.

Cechy zakládaly četné mistrovské a tovaryšské pokladnice za účelem podpory členů v nemoci a poskytování pohřebního, čímž byly položeny opětovné základy pojišťování. Kupecké gildy poskytovaly nejen právní ochranu, ale do určité míry i provozovaly pojištění lodní dopravy a požární pojištění.

Již od konce 10. století především ve Středomoří rostl námořní obchod a největším rizikem se stávalo riziko spojené s námořní dopravou. Pro nedokonalost lodí, omezenost navigace a stále rostoucí pirátství a časté námořní boje byl tento způsob přepravy riskantní. Díky tomu se začalo rozvíjet námořní pojištění ve Středomoří a později i v zemích při Atlantiku ve vzájemnostní i komerční podobě.

V Portugalsku se v druhé polovině 14. století vytvářela „vzájemná společenství plavců.“ Z tohoto období pochází nejstarší dochovaná pojistná smlouva, která zahájila

éru komerčního námořního pojištění v Evropě a tím i počátky námořního práva. První pojistná smlouva byla podepsána 13. 4. 1379 v italské Pise.

S pojištěním lodí a jejich nákladů vznikala velká rizika a vedla tak ke snahám pojistitelů obzvláště nebezpečná rizika spojovat. Šlo tedy o pokus riziko rozdělit cestou soupojištění (tzv. horizontální členění rizika) a pak i cestou zajištění (tzv. vertikální členění rizika). První doklady o zajistných smlouvách nás vedou do 14. století do Anglie a Itálie.

Souběžně s pojištěním majetku se začalo objevovat i životní pojištění. Za nejstarší pojistnou smlouvu z oblasti životního pojištění je považována smlouva o pojištění doživotního důchodu z roku 1308, uzavřená mezi opatem kláštera sv. Denise v Paříži a arcibiskupem kolínským, který vyplatil klášteru 2 400 livrů s tím, že mu klášter bude doživotně platit ročně důchod ve výši 400 livrů. V té době se však spíše než o pojištění jednalo o obcházení církevního zákazu půjčování peněz na úrok.

Od počátku 15. století zanikalo vtělování rent na nemovitosti a vznikaly smlouvy nové, již velmi podobné dnešnímu důchodovému pojištění. Vzorem tohoto nového pojištění se stala smlouva z roku 1472 z Leydenu v Holandsku, v níž jsou podrobně popsány všechny podmínky důchodového pojištění – výše vypláceného důchodu (renty), platební lhůty, podmínky při proměškání placení atd.

Průmyslová revoluce s sebou přinesla nejen revoluční změnu ve výrobě a ekonomických vztazích, ale došlo i ke kumulaci peněžních prostředků. Tyto změny znamenaly rychlé zanikání cechů a různých podpůrných spolků. Došlo ke vzniku a rozvoji komerčního pojištění i komerčního pojišťovnictví.

Charakteristickým rysem komerčního pojištění je, že pojištění rychle vytlačuje pojišťovací činnost vzájemných podpůrných a pojišťovacích spolků a komerční prvky pronikají i do činnosti vzájemných pojišťoven.

Po skončení třicetileté války se centrum námořního obchodu a tím i námořního pojištění přesunulo ze Středomoří do Anglie a Francie. Koncem 17. století si Edward Lloyd v Londýně na Tower Street otevřel kavárnu Lloyd's. Na tomto místě se scházeli kapitáni lodí, rejdaři a různí obchodníci. Edward Lloyd pro ně organizoval výměnu

informací o námořní přepravě, pohybu lidí, zboží, haváriích a postupem času se v jeho kavárně začaly uzavírat pojišťovací obchody. Makléř, který měl zajistit pojištění určité lodě i nákladu, obcházel hosty v kavárně a případní zájemci upisovali na list papíru svůj podíl ručení. Pojištěný potom upisovatelům zaplatil pojistné podle výše jejich úpisu. Od konce 80. let 17. století se v Londýně utvářelo pozdější celosvětové centrum námořního pojištění Lloyd's.

V roce 1713 Edward Lloyd zemřel, ale jeho kavárna byla natolik známá jako informační a pojišťovací centrum, že se v této tradici i nadále pokračovalo. Roku 1720 získali noví majitelé kavárny a pojistitelé od parlamentu výlučné právo provozovat námořní pojištění, takže prostory kavárny Lloyd's se změnily ve volný spolek samostatných upisovatelů.

V roce 1769 založila skupina obchodníků a makléřů v Pope Head Alley nový podnik s názvem New Lloyd's Coffee House, který převzal úlohu Lloydovy kavárny. Brzy i nové prostory byly nedostačující, proto roku 1771 pro potřeby námořního pojištění najali větší místnosti v londýnské burze. Lloyd's postupně rozšířili svou činnost a díky své jedinečné struktuře se stali průkopníky nových druhů pojištění.

Dodnes v nejstarší a největší anglické námořní pojišťovně Corporation of Lloyd's platí, potopí-li se loď, na jejímž zajištění měla Lloyd's účast, rozezní se starý zvon, kterým ohlašují ztroskotání lodě již od roku 1799, kdy se potopila loď Lutine, z níž tento zvon pochází.

Kromě námořního pojištění vzrostl velký zájem o pojišťování majetku proti požáru. Po Velkém požáru Londýna roku 1666 byla založena první komerční pojišťovna na světě, londýnská The Fire Office v roce 1680.

V roce 1705 dal pruský král Bedřich I. podnět k vybudování veřejné požární pojišťovny pro celé Prusko.

Roku 1786 londýnská pojišťovna Phoenix jako první na světě překročila s požárním pojištěním hranice vlastní země a začala podnikat v Hamburku, Hantex a Le Havre. V roce 1790 již provozovala požární pojištění nejen v Německu, ale i ve Francii, Španělsku a Portugalsku.

První řádná požární pojišťovna vznikla v Hamburku roku 1676 jako Generální požární pokladna. Velký požár v Hamburku r. 1824 dal podnět budování požárních

pojišťoven na komerčním základě i v německých státech, kde bylo pouze pojištění veřejné.

V souvislosti s rozvojem pozemní dopravy vznikalo v Evropě pojištění odpovědnosti za škody. Počátky sahají do Francie kolem roku 1825 a pojišťováním odpovědnosti za škody vzniklé v důsledku provozování koněspřežní dopravy. Skutečný rozmach nastal až s rozvojem železniční dopravy nejprve v Anglii konce 40. let 19. století, později i na evropském kontinentě. V r. 1853 vznikly hned dvě pojišťovny provozující pojištění odpovědnosti za škody v Německu.

Během 19. století prudce stoupá zájem o různé druhy pojištění a tím se zpestřuje nabídka jednotlivých pojišťoven. Vznikají nové druhy pojištění, celá řada pojištění majetku, odpovědnosti za škodu, úrazového pojištění (např. pojištění jízdních kol, úrazové pojištění předplatitelům novin apod.). S rozvojem domácího a mezinárodního obchodu přišlo pojištění úvěrů, s rozvojem reklamy zase pojištění skel, s narůstající silou dělnického hnutí a častějšími stávkami přichází pojištění proti následkům stávek.

Počátky životního nebo spíše důchodového pojištění spatřujeme v tzv. tontinách, které se staly významnou finanční institucí v 17. a 18. století. Tontiny původně měly sloužit jako zdroj příjmů pro francouzskou státní pokladnu. Jejich zakladatelem je italský lékař Lorenzo Tonti, který navrhl francouzskému kardinálovi Mazarinovi, aby byla vypsána státní půjčka. Upisovatele rozdělil do deseti skupin podle věku a pro každou skupinu byl stanoven určitý úrok, který každému členu byl vyplácen až do jeho smrti. Vzhledem k vymírání skupiny věřitelů rostl každým rokem vyplácený doživotní důchod pro jednotlivce a po smrti posledního člena propadl celý zapůjčený kapitál v prospěch státu. První tontina byla vypsána v Holandsku roku 1670, ve Francii až v roce 1689. O něco později se tontiny začaly využívat i v ostatních zemích.

Vysoká oblíbenost hazardních her a sázek vedla v 16. století ke zvýšení zájmu o problém pravděpodobnosti výhry v dané hře. Započaly tím vědecké výzkumy počtu pravděpodobnosti. Jedním z nejvýznamnějších matematiků zabývajících se tímto problémem a zároveň jedním ze zakladatelů počtu pravděpodobnosti byl profesor matematiky v Basileji Jacob Bernoulli, který formuloval „Zákon velkých čísel“

a zkoumal pravděpodobnost lidského života.. Dalším významným zakladatelem počtu pravděpodobnosti je holandský matematik Christian Huygens. Huygens se také zabýval otázkami pravděpodobnosti lidského života.

Pro vybudování životního pojištění na vědeckých základech bylo nezbytné sestavení úmrtnostních tabulek, k čemuž velkou měrou nepřímo přispěl holandský státník a vědec Johan de Witt, který jako první aplikoval zásady počtu pravděpodobnosti na výpočty pravděpodobnosti délky lidského života a tím položil základy pro životní pojištění. První úmrtnostní tabulky sestavil anglický astronom Edmund Halley na základě konkrétních údajů o narozeních a úmrtích ve městě Breslau (dnes Vratislav) za léta 1687 – 1691. Vycházel z relativně přesných statistických údajů evangelického teologa Caspara Neumanna.

První komerční pojišťovnou založenou na moderních vědeckých základech, tj. na pravděpodobnosti délky lidského života (úmrtnostních tabulkách) a zákonu velkých čísel byla Společnost pro pojišťování vdov a sirotek v Londýně (Society of Assurance of Widows and Orphans) založená v roce 1699.

Později vznikaly i další životní pojišťovny opírající se o vědecky podložené údaje, především Royal Exchange r. 1721, London Assurance r. 1721, Equitable r. 1762 či Pelican r. 1797.

Postupem času se v životním pojištění začaly objevovat jisté problémy související s odchylkami od normálního pojištění. Týkalo se to především častých smrtí v soubojích a případech sebevražd. Pojišťovny byly tímto zbaveny veškerých závazků a později zavedly ustanovení o vyplacení pojistné částky i v těchto případech, avšak podmínkou byla určitá doba trvání pojištění.

Zároveň vznikají problémy i při uzavírání pojistných smluv. A to hlavně u osob s podlomeným zdravím. Zprvu tito lidé vůbec nebyli pojišťováni, postupem času jim pojišťovny začaly nabízet pojištění v omezeném rozsahu a za vyšší pojistné. Opakem byly osoby prokazatelně ve vynikající zdravotní kondici, proto je pojišťovny začaly pojišťovat za zvýhodněných podmínek.

Narůstající zájem o pojištění a tím i narůstající pojistné částky v jednotlivých druzích pojištění, hlavně v námořním pojištění zapříčinil v 19. století úvahy o efektivnějším způsobu členění rizik nežli je soupojištění, tedy o zajištění. V anglosaských zemích však bylo provozování zajištění zakázané, proto vznikla první

zajišťovna Kölnische Rückversicherungsgesellschaft (Kolínská zajišťovací společnost) na německém území roku 1846. Roku 1880 byla založena významná akciová zajišťovna Münchener Rückversicherungsgesellschaft (Mnichovská zajišťovací společnost), která měla styky s československým pojišťovníctvím.

V Anglii vznikaly pojišťovny, které pojišťovaly pojišťovny. Šlo o obcházení zákona proti zakládání zajišťoven.

Charakteristickým rysem komerčního pojišťovníctví i zajišťovníctví je přelévání kapitálu z jedné země do druhé. Znamenalo to, že ve všech zemích, tedy i v Rakousku-Uhersku a českých zemích, působily zahraniční pojišťovny ať už přímo prostřednictvím generálních agentur či filiálek, nebo nepřímo zakládáním „domácích“ pojišťoven, ve kterých měly rozhodující kapitálový podíl, tedy i podíl na ziscích.

Zahraniční kapitál pojišťoven v českých zemích komplikoval činnost a vývoj pojišťoven domácích a po rozpadu Rakouska-Uherska v roce 1918 deformoval i vývoj Československé republiky.

KAPITOLA 3

Vývoj pojišťovnictví v českých zemích v podmínkách feudálních vztahů (do roku 1849)

Původní pospolná společnost na území dnešní České republiky vedla k majetkovým a sociálním nerovnostem. S příchodem slovanských kmenů v 6. století n. l. se začaly prosazovat feudální vztahy, které trvaly až do buržoasní revoluce v letech 1848 – 1849.

První projevy feudalismu na našem území jsou spojeny s Velkomoravskou říší v 9. století a pozdějším vznikem českého přemyslovského knížectví (raný feudalismus 9. – 12. století).

Během 13. a 14. století dochází k silnému rozvoji zemědělství, obchodu a řemesel. Hospodářský rozvoj urychlil diferenciaci společnosti a tím rostlo sociální napětí mezi jednotlivými vrstvami obyvatel, což vyvrcholilo husitskou revolucí v 15. století a postupným rozpadem feudalismu a přechodem ke kapitalistické výrobě.

České země od roku 1526 spadají pod nadvládu habsburské monarchie a po porážce na Bílé hoře roku 1620 přicházejí i o politickou samostatnost.

Přelom 17. a 18. století znamenal rychlý rozvoj nových výrobních sil. Z převážně zemědělské a řemeslnické naturální malovýroby se přecházelo na obchodní výrobu ve velkostatecích a manufakturách.

Přechod od feudalismu ke kapitalismu v českých zemích zapříčinily dvě rozhodující skutečnosti - vytvoření předpokladů pro vznik nové pracovní síly vymaněním masy venkovských bezzemků z osobní závislosti na feudálech patentem

o zrušení nevolnictví z roku 1781 a vznik dostatečného podnikatelského kapitálu za napoleonských válek 1797 – 1815 (proces původní akumulace kapitálu). [1]

Výraznou změnu v životním stylu obyvatel znamenala průmyslová revoluce koncem 18. století, při níž docházelo k četným technickým inovacím a uplatňováním nových technologických postupů a vědeckých objevů ve výrobě. To zapříčinilo stěhování obyvatel z venkova do velkých měst a průmyslových center.

V českých zemích se průmyslová revoluce začala projevovat až počátkem 19. století, kdy se zakládaly textilní manufaktury na předení bavlny, vlny a barvení a potisky látek. Ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století se technický rozvoj dotkl i potravinářského průmyslu, hlavně cukrovarnictví, hutního průmyslu, strojírenství a s tím spojená i intenzivnější těžba uhlí a stavba železnic.

V souvislosti s ekonomickým rozvojem si národnostně česká maloburžoazie začala uvědomovat své postavení a aktivněji prosazovat své politické názory. Jejich snahy o prosazení občanských a národnostních práv vyústily v buržoazní revoluci v letech 1848 – 1849. Výsledkem bylo zrušení poddanství a feudálních povinností za náhradu.

České země, jako vnitrozemský stát, měly největší pojistné potřeby v oblasti požárního rizika a dalších rizik, která přinášejí přírodní síly. Zejména požáry dokázaly způsobit značné ztráty na majetku bohatých feudálů, ale i poddaného lidu, který tím byl omezen v odvádění daní a robotních povinnostech. Pro vesnický lid se stalo největším nebezpečím krupobití, kvůli němuž docházelo k velkým ztrátám na úrodě a majetku. Časté také byly náhlé úhyny či nutné porážky hospodářských zvířat. Pojistná ochrana proti přírodním silám se stala nezbytností.

Změna životního stylu zapříčinila i změnu v pojišťovacích potřebách obyvatel. Stále více vyhledávali možnosti pojištění v případě předčasného úmrtí živitele rodiny, nebo jeho invaliditě. V prvopočátku zajišťovaly starost o své členy neschopné práce, popřípadě o jejich pozůstalé rodinné příslušníky řemeslnické cechy a obchodnické gildy. Později vznikaly vdovské a sirotčí penzijní ústavy.

Historie pojišťovnictví na území dnešní České republiky je doložena od konce 17. století. Požární řád pro město Prahu je znám již z druhé poloviny 14. století. Ale ani

tento řád a ani řád o ohni pro celé království z roku 1785 neřešily náhradu poškozeným. Ti obdrželi pouze tzv. žebravé listy, popř. se v jejich prospěch prováděly sbírky v kostelech (povoleny byly patentem ze 3. 4. 1750).^[5] Šlo spíše o charitativní činnost nežli o pojištění.

Kolem roku 1699 podal Jan Kryštof Bořek na tehdejší dobu originální a velmi promyšlený návrh na zavedení obligatorního (povinného) požárního pojištění budov v Čechách. Dle tohoto návrhu měl být v každém městě vytvořen protipožární fond, do něhož by povinně přispívali všichni „skutečně usazení občané při koupi domu“ i „neusazení“, pokud užívají místní ochrany a provozují svou živnost. Mělo tím být pomoheno postiženému občanu, který by již nikdy nebyl schopen svůj dům znovu postavit. Tento návrh však nikdy nebyl realizován, přestože nebezpečí vzniku požáru bylo značné vzhledem k materiálu, z něhož byly domy ve městech a na vesnicích postaveny, tedy ze dřeva, kryté slámou či šindelem.

Až za vlády Marie Terezie, která byla nucena vést dlouhé a nákladné války o dědictví rakouské (v letech 1741 – 1748), byly vyvíjeny snahy o pomoc postiženým dobročinnými akcemi a různého druhu, např. založení Fondu na úhradu škod vzniklých požáry, povodněmi a nepřízní počasí, dále vydání patentu císařovny ze dne 3. dubna 1750, povolujícím pořádat veřejné sbírky pro osoby postižené živelnými událostmi. Tato opatření však nebyla příliš efektivní, jelikož země byla z válek oslabena.

Poradci panovnice byli seznámeni s prospěšností novodobého požárního pojištění, které úspěšně působilo od počátku 18. století v německých zemích. Ještě během sedmileté války předložil propracovaný plán na vybudování požární pojišťovny Jan Wenzel, svobodný pán z Astfeldu-Widrzi, který se důkladně seznámil s administrativou zavedenou v Prusku Fridrichem II.

Marie Terezie pochopila prospěšnost požárního pojištění pro ekonomiku podunajské říše a 20. února 1762 zaslala její dvorská kancelář všem zemským úřadům výzvu na zakládání požárních pojišťoven. Zemské stavy po dlouhých průtazích nakonec její návrhy odmítly z několika důvodů. Jednak spatřovaly v těchto návrzích další „skryté“ zdanění, jednak znaly zoufalý ekonomický stav obyvatel, kdy po vyčerpávajících válkách další poplatky by byly nad jejich síly.

V roce 1777 byla zřízena pojišťovna proti škodám z ohně na polních zásobách, nábytku, náradí a dobytku, která však neměla dlouhého trvání.

Po zvážení několika návrhů byl vydán dne 4. 8. 1819 císařský patent, který povoloval zřizování soukromých pojišťoven v habsburské monarchii. Roku 1821 byl doplněn o povolení, že pojišťovny mohou být zřizovány i veřejnoprávními organizacemi, pokud zůstanou soukromými podniky. Účelem tohoto patentu bylo jednak zajistit účinnou ochranu proti následkům požárů a jednak zabránit tomu, aby prostřednictvím zahraničních pojišťoven unikaly finanční prostředky plynoucí z provozu pojištění do zahraničí.

V době před vydáním patentu působily na území monarchie i bez povolení tři pojišťovny. Byla to **Pojišťovací společnost Přístav-Komárno** od roku 1807 pojišťující zásilky obilí po Dunaji, **Zemská požární pojišťovna** v Solnohradu od roku 1811 a **Vzájemná požární pojišťovna** pro Horní Rakousy se sídlem v Linci založena taktéž v roce 1811. [1]

Na území Čech začaly fungovat i zahraniční pojišťovny. Zahájily tak svou činnost akciová pojišťovna Azienda Assicuratrice v Terstu, vídeňská Erste österreichische Brandversicherungsgesellschaft (První rakouská požární pojišťovací společnost) a C. k. priv. vzájemný požární pojišťovací ústav ve Vídni.

Ekonomicky sílící český živel pocíťoval čím dál více potřebu vlastní pojišťovny. Snaha českých vlasteneckých sil o založení vlastní pojišťovny byla korunována v roce 1827, kdy byla založena v Praze „**První česká vzájemná pojišťovna**“ Josefem Matyášem, hrabětem z Thurmu a Hohensteinu, a Františkem Josefem, hrabětem z Vrtby. Tato pojišťovna nejprve pojišťovala majetek pouze na rizika požární.

Následovala v roce 1830 „**První Moravsko - slezská vzájemná pojišťovna**,“ která byla založena v Brně.

KAPITOLA 4

Vývoj pojišťovnictví v českých zemích v letech 1848 – 1918

4.1 Zakládání nových českých pojišťoven 1848 - 1900

Habsburské císařské vládě se podařilo potlačit buržoasní revoluci roku 1849 a opět obnovit politický absolutismus trvající pouze do počátku 50. let. Neabsolutistický režim uvolnil cestu rozvoji volné konkurence. Formálně byla volná konkurence v podnikání umožněna živnostenským řádem z roku 1859, který zrušil feudální cechy. V oblasti obchodu měl obdobný význam obchodní zákoník z roku 1862.

Výkupem z poddanských povinností byl urychlen přechod šlechtických velkostatků k tržní velkovýrobě, s čímž souviselo rychlé prosazení střídavého hospodaření a stájový chov dobytka.

V rozvoji průmyslového podnikání si čelné místo nadále udržovala německá buržoasie, jež rozšiřovala svůj zájem z textilní výroby na potravinářství a jednotlivá odvětví těžkého průmyslu. Potravinářská výroba, jež po textilní zaujala druhou rozhodující pozici v průmyslové struktuře českých zemí, se od počátku šedesátých let stala vedle zemědělské a průmyslové malovýroby důležitým zdrojem akumulace kapitálu sílící české buržoasie. [1]

Změnil se charakter českých zemí. Původně agrární území se nyní stalo významnou zemědělsko-průmyslovou oblastí habsburské monarchie. V průmyslu

a peněžnictví se rozvíjelo akciové podnikání, kdy zahajovaly svou činnost i národnostně české peněžní ústavy, což se projevovalo růstem českého kapitálu.

Těžištěm pojistných potřeb této doby bylo stále v požárním pojištění. Bylo však zapotřebí krytí nově vznikajících rizik, především vznikající v souvislosti s tovární výrobou a jejich provozem.

Stoupal zájem i o jiné druhy pojištění, např. proti vloupání, pojištění skel (skel ve výkladní skříni), úrazové pojištění dělníků v továrnách.

Na vesnicích byl nejčastější zájem o pojištění proti krupobití a pojištění hospodářských zvířat.

Buržoasie měla stále větší zájem i o životní pojištění, což vedlo ke vzniku nových, dosud nepoužívaných druhů.

Ve druhé polovině 19. století se vzedmula zakládající vlna českých pojišťoven a pojišťovacích spolků.

V rychlém sledu poté následovaly pojišťovny:

Asekurační spolek cukrovarníků (r. 1862), pojišťovna českých, německých i maďarských cukrovarníků. S rozvojem cukrovarnictví se slučovali cukrovarníci a vytvořili „Spolek pro řepné cukrovarnictví v rakouském císařství“ roku 1856 v Praze. Důležitou věcí bylo pojištění cukrovarů proti ohni. Hodnota velkých cukrovarů byla poměrně vysoká a s tím rostla i cena pojistného, proto se zrodila myšlenka vzájemné pojišťovny cukrovarníků, jež byla založena roku 1862.

Pražská městská pojišťovna (r. 1865), založena pražskými majiteli nemovitostí, kteří nebyli spokojeni s pojistnými sazbami požárního pojištění v Praze i přes výhodnější podmínky vzhledem k nižšímu nebezpečí vzniku požáru. Byla vybudována na principu vzájemné svépomoci a pojišťovala movitý i nemovitý majetek s celkovou hodnotou vyšší než 50 zlatých v obvodu královského hlavního města Prahy.

Vzájemná pojišťovací banka Slávia (r. 1869) a Pojišťovna Praha (r. 1869), národnostně české pojišťovny, které se zabývaly životním pojištěním. Vznik ryze české

pojišťovny měl velký význam nejen v oblasti pojišťovnictví, ale i historický význam z hlediska národního uvědomění (období národního obrození).

Slávia dostala podporu nejvýznamnějších osobností českého veřejného a politického života, např. „otce vlasti“ Františka Palackého, majitele Národních listů dr. Julia Grégra i politického činitele dr. Josefa Friče. Svou činnost zahájila jako ryze životní pojišťovna (organizována do tří oborů – pojištění na dožití, pojištění na úmrtí a spolky pro vzájemné dědění), později rozšířila svou činnost i na pojištění majetku.

Praha vznikla jako ryze životní pojišťovna a na rozdíl od Slávie jí zůstala až do konce své existence. Zaměřovala se na vybraný okruh osob, kterým nabízela pojištění, proto obchod nerostl tak rychle jako Slávii, která se zaměřovala na nejširší veřejnost.

První zajišťovací banka a. s. v Praze (r. 1872) se zabývala zajistnými potřebami pojišťoven jak českých, tak i zahraničních.

Hasičská vzájemná pojišťovna v Brně (r. 1900), česká požární pojišťovna. Podnětem jejího vzniku bylo zdánlivé nesolidní jednání pojišťoven při likvidaci pojistných událostí. Brzy velice dobře prosperovala.

Rozvoj kapitalismu a tím i pojišťovnictví vedl mimo jiné k tomu, že bylo nutné provést právní úpravy obchodní činnosti. Proto byl v roce 1880 vydán tzv. pojišťovací regulativ (nařízení ministerstva vnitra, spravedlnosti, obchodu a financí č. 110 ř. z.), který byl označován jako právní norma, provádějící spolkový zákon a obchodní zákoník z roku 1862 (zák. č. 1/1863 ř. z.) s účelem, jak se pravilo v preambuli, zajistit řádnou činnost pojišťoven, zabezpečit práva pojištěnců a výkon státního dozoru nad ústavou. [1]

Účelem bylo nejen zajistit státní dozor, ale i kontrolu širší veřejnosti a hájit tak zájmy pojištěných.

4.2 Období před 1. světovou válkou (1900 – 1914)

Na českém území byly soustředěny dvě třetiny průmyslových kapacit monarchie. Byla to zejména těžba uhlí, zpracování kovů, výroba textilu, cukru, skla, porcelánu i zbraní.

Pronikáním bankovního kapitálu do průmyslu, obchodu i zemědělství docházelo k sílení finančního kapitálu. Český kapitál rostl rychleji nežli německý kapitál v českých zemích. Česká buržoasie posilovala své politické pozice a politický systém státu se dostal do krize, jež byla vyostřena sociálními a nacionálními rozpory, způsobené sociálně-ekonomickými rozdíly mezi jednotlivými oblastmi monarchie.

Počátek nového století s sebou přinesl hospodářskou krizi a tím stagnovala celá ekonomika i finanční a úvěrová soustava. Počínaje rokem 1904 začíná nový hospodářský vzestup trvající do předválečných let, přibližně do roku 1912.

Na mezinárodním pojistném trhu se stále více prosazují říšskoněmecké pojišťovny na úkor dosud převládajících anglických pojišťoven. Rakousko-Uhersko ztrácelo své pozice v pojišťovnictví a stávalo se více závislé na říšskoněmeckých pojišťovacích a zajišťovacích ústavech. Z českých zemí si svou pozici na mezinárodním trhu zachovala První česká zajišťovací.

Narůstající majetek národnostně české buržoasie a rozšiřující se oblast její činnosti zvyšovaly její pojistné potřeby jak na úseku pojištění majetku a odpovědnosti za škody, tak na úseku životního pojištění. [1]

Hlavním druhem pojištění majetku bylo i nadále požární pojištění, zaměřující se nyní na průmyslové podniky a jejich skladované zásoby (suroviny, hotové výrobky).

Dále narůstal zájem o pojištění proti vloupání, jelikož bezpečnostní zařízení nebyla dostačující. Růst případů nezaplacení kauce či nedobytnosti pohledávek si vynutil pojištění kauční a úvěrové.

V životních pojištěních narůstaly potřeby buržoasie a šlechty (tzv. „velké životy,“ tj. pojištění na vysokou pojistnou částku), dělnické vrstvy, středních rolníků i vesnické buržoasie (tzv. „malé životy,“ tj. pojištění na poměrně nízkou pojistnou částku se zjednodušeným průběhem pojištění). Hlavní úlohu hrálo pojištění pro případ úmrtí, později i důchodové a pro případ smrti a dožití.

S rostoucí hrozbou války rostl zájem o pojištění vojenské služby a válečné pojištění.

V období před 1. světovou válkou dochází k dalšímu rozvoji pojišťoven a nárůstu jejich počtu.

Vznikají např. Zemská pojišťovna markrabství moravského (r. 1901), Zemská dobytčí pojišťovna markrabství moravského (r. 1902), Patria, akciová společnost k pojišťování proti úrazům, vloupání a povinného ručení (r. 1910), První pražská zaručovací banka (r. 1910) Moldavia a. s. v Praze (r. 1912), Koruna, Pražská městská, atd.

4.3 Vliv 1. světové války na pojišťovnictví (1914 – 1918)

Vnitropolitická krize habsburského soustátí měla vliv na zahraničně politickou pozici monarchie a rostla její závislost na ekonomicky vyspělejším Německu. Monarchie se snažila nastalou krizi řešit výbojnou zahraniční politikou. Proto 28. července 1914 po atentátu na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este v Sarajevu vypovědělo Rakousko-Uhersko Srbsku válku. O několik dní později přerostl tento konflikt ve světovou válku.

Světová válka znamenala obrovský nápor na peněžní systém. Četné válečné půjčky způsobily vysokou zadluženost Rakouska-Uherska a roku 1918 se celá monarchie hospodářsky zhroutila.

První světovou válkou byl přerušen úspěšný rozvoj pojišťovnictví z období přelomu 19. a 20. století. Svědčí o tom skutečnost, že v letech 1914-1918 nevznikla v českých zemích jediná pojišťovna. Válečná léta prokázala prozíravost vedení těch pojišťoven, které své přebytky ukládaly především v nemovitostech a ne v hotovosti, která tehdy podléhala rychlému znehodnocení.

Největší pojistný zájem byl o pojištění proti požáru, úrazové pojištění a životní pojištění a velmi výnosné bylo i pojištění majetku proti krádeži vloupáním. Dlouhodobě

prodělečné druhy pojištění v období války byly pojištění krupobitní a pojištění hospodářských zvířat.

Díky odbornosti a politické prozíravosti představitelů pojišťovnictví se podařilo uchránit prostředky klientů během válečného období a po vzniku samostatné Československé republiky zahájit novou etapu československého pojišťovnictví.

KAPITOLA 5

Vývoj pojišťovnictví v českých zemích v letech 1918 – 1948

5.1 Vývoj pojišťovnictví v meziválečném období v Československu

28. října 1918 vznikl samostatný Československý stát, což znamenalo rozsáhlé změny ve všech oblastech života v českých a slovenských zemích. Postupem času se z něho stával právní stát s demokratickým systémem.

O vymezení hranic československého státu v rozmezí historických zemí koruny české rozhodla mírová konference v Paříži zahájená 18. ledna 1919. Rozhodla také o tom, že Československá republika musí převzít poměrnou část rakousko-uherského dluhu, zaplatit hodnotu majetku bývalého rakouského státu a panovnického rodu na území Československa, zaplatit „poplatek za osvobození“ a uhradit dluhy za vydržování a repatriaci [2], což mělo negativní vliv na hospodářský vývoj Československa.

Z celého Rakouska-Uherska patřily české země mezi hospodářsky nejvyspělejší země tzv. „Předlitavska“, přičemž průmysl, zemědělství i finance patřily převážně českým podnikatelům. 60 až 70 procent průmyslové kapacity bývalé monarchie náleželo právě území Československa. Bylo zapotřebí exportovat větší část produkce do celní ciziny než dříve, což po oddělení od Rakouska bylo problematičtější. Z tohoto důvodu musela československá vláda zavést systém řízeného hospodářství. Důležitá

opatření s tím související byly měnová reforma a pozdější zavedení nové měnové jednotky - československé koruny, nostrifikace průmyslu a pozemková reforma.

Ruku v ruce s rozvíjející se poválečnou ekonomikou první republiky se rozvíjely i pojistné potřeby jednak průmyslu, zemědělství, dopravy a obchodu, ale i samotných obyvatel.

Předmětem hlavního zájmu podnikatelů (z hlediska pojišťovnictví) bylo osobní pojištění, především pojištění pro případ úmrtí. Vznikal zájem i o ostatní druhy pojištění. Ve sféře pojištění majetku a odpovědnosti za škody bylo stále potřebné požární pojištění a pojištění úrazu a narůstala potřeba dopravního pojištění v souvislosti s rostoucím obchodem Československa se zahraničím.

Spolu s rostoucím hospodářským úspěchem se v ČSR začal poměrně úspěšně rozvíjet i automobilový průmysl a tím i automobilismus. S přibývajícím počtem automobilů rostl pojistný zájem majitelů vozidel o havarijní pojištění automobilů (pojištění autokaska), které zahrnovalo jednak vlastní rozbití vozidla, a jednak i odpovědnost za škody vůči třetím osobám, i když tento druh nebyl v době zavádění tohoto pojištění na trh ještě povinný. Dne 26. března 1935 byl vydán zákon č. 81/1935 Sb. o jízdě motorovými vozidly. Tento zákon zaváděl obligatorní odpovědnost pojištění pro všechna motorová vozidla.

Československé pojišťovnictví se stále více opíralo o vědecké základy. Tím se rozvíjí tzv. pojistná věda, která stavěla své závěry na matematicko statistických metodách. Zároveň bylo nezbytné důkladnějšího řešení právnických otázek v pojišťovací činnosti. Pojistné právo se dělilo na dvě skupiny:

- soukromé pojistné právo, tj. souhrn právních norem, které upravovaly smluvní poměr mezi pojišťovnou a pojistníkem
- správní pojistné právo, tj. souhrn právních norem které upravovaly státní dohled nad soukromými pojišťovnami.

Převzetí státního dozoru nad ekonomickou a hospodářskou situací zahrnovalo i státní dozor nad pojišťovnictvím.

Československá první republika hned po svém vzniku ponechala v platnosti převážnou část zákonů zaniknuvšího Rakousko-Uherska a tak zůstal v platnosti i tzv. „pojišťovací regulativ,“ nařízení ministerstev vnitřních věcí, práv, obchodu a financí z 5. března 1896 č. 31/1896, který upravoval podmínky zakladatelské a provozní. Po vzniku republiky byl doplněn o další vládní nařízení.

Dle regulativu pojišťovna mohla být založena pouze jako akciová společnost nebo vzájemně pojišťující společnost na zásadě vzájemného ručení členů, nově k založení nové pojišťovny či její pobočky bylo zapotřebí státní povolení. Stanovy vzájemných pojišťoven musely obsahovat mimo jiné i pojistná odvětví, které bude provozovat, a zmínku o zajištění pojištění.

V rámci státní kontroly vydala vláda nařízení č. 321/1919 Sb., podle něhož pojišťovací ústavy byly povinny ministerstvu vnitra předložit platné stanovy a účetní uzávěrku za poslední rok. Všechny pojišťovny, včetně cizozemských musely předložit všeobecné pojistné podmínky, tabulky čistého pojistného životních pojištění s matematickými podklady a používané formuláře.

Prvořadým úkolem pro nastolení normálních právních vztahů v pojišťovnictví nástupnických států byla právní úprava vztahů mezi místními a zahraničními pojišťovnami po ukončení 1. světové války. Vycházelo se ze zvláštních článků o pojišťovnictví v mírových smlouvách s Rakouskem (10. září 1919 v Saint Germain) a Maďarskem (4. červen 1920 v Trianonu). Na základě mírových smluv byla přijata Římská dohoda (6. duben 1922), kde se upravily poměry mezi soukromými pojišťovnami nástupnických států Rakousko-Uherské monarchie. Rakouské vládě se podařilo prosadit, že nástupnické státy musí povolit činnost rakouských pojišťoven na svém území po dobu dalších 10 let. Ministerstvem taky byla dovolena činnost např. pojišťovněm Anglo-Elementar, akciová pojišťovna ve Vídni, Dunaj, všeobecná pojišťovna ve Vídni a Kotva, akciová pojišťovna ve Vídni.

V té době dochází i k právní úpravě povinného smluvního a zákonného pojištění. Vláda nařizuje povinné pojištění živnostníků, pojištění vystěhovalců a pojištění výstavby stavebníků (pojištění stavby proti požáru).

Po roce 1918 bylo hlavním úkolem československého pojišťovnictví posílit již existující domácí pojišťovny, nebo doplnit dalšími nově vznikajícími.

Nejsilnější pozice na trhu měly nejstarší a hospodářsky nejsilnější pojišťovny, které obtíže v období války překonaly díky dobře promyšlené finanční a obchodní politice a rozvinuly všestrannou činnost v českých zemích, na Slovensku a některé i v zahraničí. Byly to:

První česká vzájemná pojišťovna (zal. r. 1827), Praha, která měla vynikající pověst seriózní pojišťovny. Zároveň si uchovávala české, vlastenecké tradice a od vzniku republiky státu všemožně vypomáhala.

Při vzniku samostatného státu provozovala téměř všechny druhy pojištění majetku a odpovědnosti za škody. Kromě požárního pojištění a pojištění polních plodin proti krupobití nabízela i pojištění proti vloupání (od roku 1910), pojištění zákonné odpovědnosti (povinné ručení), pojištění proti úrazu, rozbití skel, zvonů, strojních zařízení a požární příprěže.

Slavia, vzájemně pojišťovací banka, Praha, taktéž tradiční domácí pojišťovna navazující na svou národnostně českou tradici. Slavia se po válce snažila uspokojit poptávku a tak i ona musela zavést nové druhy pojištění – pojištění úrazové a odpovědnostní (od 1. ledna 1919), pojištění dopravní (1920), lidové životní pojištění (1920), tj. pojištění na poměrně nízkou pojistnou částku, uzavírané bez lékařské prohlídky.

Omezování obchodní činnosti v zahraničí (zrušení filiálek ve Vídni, Lvově a Krakově) dalo impuls pro provozování zajištění. První zajišťovací smlouvy uzavřela Slavia v roce 1919 v požárním odboru, později bylo zajištění rozšířeno i na další druhy pojištění. Po roce 1923 navázala zajišťovací a jiné obchodní svazky s pojišťovnami a bankami ve Velké Británii.

Moravsko-slezská vzájemná pojišťovna v Brně, provozující téměř všechny druhy pojištění majetku, se zaměřovala na pojištěnce z řad československých občanů německé národnosti, jelikož činnost říšskoněmeckých či rakouských pojišťoven u nás byla zakázána.

Asekurační spolek průmyslu cukrovarnického, Praha, pokračoval v pojištění proti požárním škodám cukrovarů a v doplňovacím pojišťování proti znehodnocení řepy, řepným dopravním výlohám, úniku zisku a rozdílu cen cukru následkem požární škody.

„Concordia,“ ALLgemeine Versicherungsaktien-Gesellschaft in Reichenberg-Liberec, provozovala pojištění životní i majetku (požární, proti vloupání, skla, havarijní, povinného ručení, dopravní) a pojištění úrazové. A to především pro obyvatele německé národnosti.

Česká vzájemná životní pojišťovna, Praha provozovala životní pojištění ve všech kombinacích.

„ST. FLORIAN,“ Wechselseitige Versicherungs-Anstalt für deutsche Bezirke und Gemeinden in Eger, malá požární pojišťovna v Chebu s převážně německou klientelou.

Hasičská vzájemná pojišťovna, Brno

„Koruna,“ první česká všeobecná akciová společnost pro pojišťování v Praze, vůbec první česká akciová životní pojišťovna

„Patria,“ akciová pojišťovna v Praze, první česká akciová pojišťovna pro pojištění majetku, úrazu a odpovědnosti za škody, po válce začala provozovat i životní pojištění.

Plaňanská vzájemná pojišťovna v Plaňanech

„Praha,“ spolek kapitály a důchody vzájemně pojišťující, Praha

Pražská městská pojišťovna, Praha

Rolnická vzájemná pojišťovna, Praha

Vzájemný pojišťovací spolek statkářů a nájemců proti krupobití, Praha

Vzájemná pojišťovna v Albrechticích nad Orlicí

a další...

Období první republiky s sebou přineslo i další vlnu v zakládání nových pojišťoven. Nově vznikají:

Lidová pojišťovna „Čechoslovakia,“ akciová společnost v Praze, založena roku 1919 (svou činnost zahájila až 20. prosince 1920), zprvu provozovala životní pojištění, od roku 1922 i pojištění majetku, povinného ručení a úrazu a lidové pojištění.

Evropská akciová společnost pro pojišťování nákladů a cestovních zavazadel v Praze, založena 14. července 1920.

Dopravní pojišťovna a. s., Praha, založena 7. prosince 1920.

„Continental,“ akciová společnost v Praze, založená 22. ledna 1921, provozovala pojištění životní, požární, proti krádeži vloupáním, úrazová, povinného ručení, dopravní, rozbití skel, šomážní, kaska a krupobitní.

„Lloyd,“ akciová pojišťovna v Praze, založena 20. září 1921, provozovala všechny druhy pojištění.

Národní pojišťovna, akciová společnost v Praze, založena r. 1922, činnost zahájila k 1. lednu 1923.

Všeobecná pojišťovna, akciová společnost v Brně, založena r. 1920.

Dále vznikají Slovanská pojišťovna, akciová společnost v Praze; „Legie,“ akciová společnost v Praze; Merkur, akciová společnost, Praha; Moravia-Generali, akciová společnost v Praze; Labe („Elbe“-Leben a „Elbe“-Schaden); Union, pojišťovací akciová společnost, Praha; Republikánská lidová pojišťovna, akciová společnost; Atlas, Na Slovensku vznikají pojišťovny Prvá slovenská poisťujúca spoločnosť v Žiline, Slovákia, „Domov“ v Bratislavě, Prudencia, Karpatia, Garancia a další.

Kromě českých pojišťoven na trhu aktivně působily i zahraniční pojišťovny. Dochází k rozšíření spolupráce se zahraničním kapitálem. Z významných zahraničních pojišťoven to byly italské pojišťovny „Assicurazioni Generali“ a „Riunione adriatica di sicurtà“ a švýcarská „Helvetia.“

Uvolnění politického života vedlo některé politické strany k zapojování se do podnikatelské činnosti v oblasti pojišťovnictví. V pozdější době stále více sloužily některé pojišťovny přímo zájmům určitých politických stran, a docházelo tak i k zneužívání jejich kapitálu.

5.2 Období 2. světové války (1939 - 1945)

V březnu roku 1939 se Německem okupované české země staly Protektorátem Čechy a Morava, který je nedílnou součástí Německé říše. Dlouhodobým záměrem Německa byla germanizace českého území. Část obyvatelstva, která by vyhovovala podmínkám „čisté rasy,“ měla být germanizována, zbývající část měla být vysídlena do východních částí Evropy, která dobudou německá vojska. Některé vrstvy českého obyvatelstva měly být fyzicky likvidovány (zejména inteligence). [2]

Protektorátu byla slíbena autonomie, zůstala česká vláda i prezident, ale nad sebou měla říšského protektora, bez jehož souhlasu nemohly vejít v platnost normy a nařízení přijaté vládou.

Protektorát Čechy a Morava musel přispívat na financování války tzv. matrikulárními poplatky, což měly být poplatky za ochranu českých zemí před vnějším nebezpečím. Tímto způsobem bylo celkově odvedeno Německu 42 miliard korun. Tak začalo postupné vykořisťování českých zemí. Vyčíslené škody, které okupace způsobila československému hospodářství činily asi 429 miliard předmnichovských korun. Rozsah těchto škod si lze snáze představit srovnáním s rozpočtem vlády první republiky, kdy v roce 1929 stav na straně výdajů představoval 10 miliard korun.

České země přišly asi o jednu třetinu svého území a tím i o třetinu obyvatelstva. Pojišťovnám to způsobilo ztráty pojištěných osob, ztráty na pojištěném kapitálu a příjmu pojistného. Se zánikem Československé republiky přestaly u nás působit pojišťovny zemí, které byly ve válce s Německem. Pojistné kmeny musely být předány pojišťovnám německým, maďarským či slovenským, podle působnosti dané pojišťovny, a tak Říšské pojišťovny pronikaly na naše území.

Struktura pojistných potřeb se vcelku nezměnila, jen s narůstající inflací a snahou zbavit se hotových peněz se zvyšoval zájem o jednotlivé druhy pojištění

Podle vládního nařízení ze dne 9. dubna 1942 bylo povinné pojištění jatečního skotu, jatečních telat a jatečních vepřů. Souviselo to s potřebami německých vojáků plynulých dodávek masa na frontu.

S rostoucím automobilismem přibývalo pojištění motorových vozidel a tím se rozvinuly studie této problematiky. Zájem pojišťovacích odborníků o vytvoření tarifů pojistného v této oblasti. Uvažovalo se i o možnosti vytvoření nových ústavů speciálně pro pojišťování motorových vozidel a rizik s tím spojených. Tato možnost však byla zamítnuta, jelikož by pojišťovny vzniklé pro tuto činnost nemohly nabídnout nižší pojistné sazby nežli pojišťovny, které dosud tento druh pojištění nabízejí.

V závěrečné fázi 2. světové války proběhla jednání mezi prezidentem Edvardem Benešem a moskevským vedením KSČ v čele s Klementem Gottwaldem, jehož výsledkem byla dohoda o vytvoření domácí vlády Národní fronty Čechů a Slováků. Po příjezdu na československé území schválila vláda dne 5. dubna 1945 v Košicích Košický vládní program. Dokument určoval zásady budoucí politiky a byl označován za program národní a demokratické revoluce. V ekonomické části zdůrazňoval několik hlavních úkolů – urychleně obnovit národní hospodářství zpustošené během války, položit základy nové sociální politiky „ve prospěch všech vrstev pracujícího lidu“ a bezodkladně zajistit a pod národní správu převést majetek zrádců. Vláda prohlásila, že „požene s veškerou rozhodností před soud zrádce z řad bankovních, průmyslových a zemědělských magnátů,“ a že je třeba „postavit celý peněžní a úvěrový systém, klíčové podniky průmyslové, pojišťovnictví, přírodní a energetické zdroje pod všeobecné státní vedení.“

Znárodnění se uskutečnilo na základě čtyř dekretů prezidenta ČSR ze dne 24. října 1945. Prvním dekretem byl zestátněn klíčový a velký průmysl, dalšími dekrety potravinářský průmysl, akciové banky a pojišťovny.

Velký hospodářský dosah mělo znárodnění bank a pojišťoven. Postátňovaly se všechny akciové banky a soukromé pojišťovny, takže v peněžnictví zůstaly neznárodněné jen družstevní a veřejnoprávní ústavy lidového peněžnictví.

5.3 Pojišťovnictví v letech 1945 – 1948

Konec války přinesl spoustu změn souvisejících s vývojem pojištění a pojistných potřeb obyvatel. Změna národnostní a sociální struktury Československé republiky,

způsobena odsunem Němců z pohraničních oblastí a následným osidlováním pohraničních oblastí, zapříčinila vznik nového typu pojistných potřeb.

Živelné pojištění se lišilo strukturou a velikostí pojišťovaných objektů.

S rozšiřujícím se mezinárodním obchodem rostla i potřeba zajištění, hlavně v dopravním pojištění a přepravě.

Rok 1945 znamenal významnou změnu v oblasti pojišťovnictví. Na základě dekretu prezidenta č. 103/1945 Sb. došlo ke znárodnění zestátněním 733 pojišťoven a pojišťovacích spolků na území Československé republiky. Za účelem vedení byla zřízena **Pojišťovací rada** se sídlem v Praze, která byla podřízena ministerstvu financí. Na základě dekretu a na základě usnesení vlády, stanovil ministr financí vyhláškami z 20. listopadu 1946, že s účinností od 1. ledna 1947 bude zřízeno pět pojišťoven jakožto národních podniků:

- Pojišťovna „Slavia,“ n. p. se sídlem v Praze
- Pražská pojišťovna, n. p. se sídlem v Praze
- První československá pojišťovna, n. p. se sídlem v Brně
- Poist'ovňa Slovan, n. p. se sídlem v Bratislavě
- Nemocenské pojišťovna, n. p. se sídlem v Praze

Těchto pět pojišťoven přejalo práva a závazky všech zaniknuvších pojišťoven. Avšak ani tyto neměly dlouhou životnost. Vyhláškou ministerstva financí ze dne 25. května 1948 byly sloučeny do jedné „Československé pojišťovny, n. p.“ Nově vzniklá pojišťovna se stala monopolním při pojištění vnitrostátních i zahraničních rizik. Od 1.1.1953 se tato pojišťovna přetvořila v „Československou státní pojišťovnu,“ a tím byl na několik desetiletí přerušen přirozený tržní vývoj pojišťovnictví.

Až do roku 1948, kdy pojišťovny poskytovaly občanům pojistnou ochranu na základě pojistných smluv, které se vztahovaly pouze na určitý druh nebezpečí, mělo jen málo majitelů domácností svou domácnost pojištěnu proti všem nebezpečím. Na základě zkušeností pojišťovny Slavia n.p. se vyvinulo sdružené pojištění domácností a sdružené pojištění obytných budov. [3]

Dle zákona o majetkových dávkách (r. 1946) musely všechny osoby (fyzické i právnické) předložit berní správě přiznání k majetkovým dávkám, jestli vlastnily majetek jim podléhající.

Měnová opatření měla zásadní vliv na likvidaci nároků z životního pojištění. Pojišťovací radou byly ustanoveny nové sazebníky životního pojištění.

KAPITOLA 6

Vývoj pojišťovnictví v českých zemích v letech 1948 – 1989

V roce 1948 ve volbách zvítězila komunistická strana, což vedlo k převzetí veškeré moci KSČ a k vzniku totalitního režimu. Představitelé vlády, představitelé Komunistické strany Československa začali odstraňovat atributy demokracie a suverenity Československé republiky. Tento den byl jako „Vítězný Únor“ vyhlášen jedním z hlavních státních svátků, režimem byl oslavován až do roku 1989.

Linii výstavby socialismu vytyčil XI. sjezd KSČ v květnu 1949. Cílem bylo dosažení socialistických vztahů ve všech odvětvích národního hospodářství.

Změna režimu a budování centrálně plánovaného hospodářství vneslo změny do struktury pojistných potřeb. Bylo zapotřebí pojistné ochrany nově vzniklých průmyslových gigantů a kolektivních zemědělských organizací (družstev a státních statků).

Postupně nabývá na významu pojišťování motorových vozidel. Toto pojištění bylo dvojí – zákonné pojištění (dříve povinné smluvní pojištění za škodu způsobené provozem motorového vozidla) a pojištění pro případ poškození, zničení či odcizení (tzv. „havarijní pojištění“). Zákonem č. 56/1950 Sb. byly osoby provozující motorové vozidlo pojištěny u Československé státní pojišťovny na rizika odpovědnosti z provozu těchto vozidel (odpovědnost ze zákona) bez uzavírání pojistné smlouvy.

V tomto období vznikají i nové pojistné produkty jako sdružené pojištění domácností, sdružené pojištění pracujících, pojištění národního majetku a jiné.

Zákonem ze dne 11. prosince 1952 o pojišťovnictví, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1953, bylo ustanoveno, že Československá pojišťovna, národní podnik, přestává být národním podnikem a stává se státním pojišťovacím ústavem s názvem „Státní pojišťovna.“ Roku 1967 dostala statut hospodářské organizace v rámci působnosti Ministerstva financí a stala se pojišťovacím a zajišťovacím podnikem se sídlem v Praze.

V noci z 20. na 21. srpna 1968 vpadla vojska pěti zemí Varšavské smlouvy do Československa, oficiálně nazvaným „bratrská pomoc.“ Tehdejší českoslovenští politici neviděli jinou možnost než opět, jako před třiceti lety, nátlaku ustoupit.

V souvislosti s novým ústavním zákonem č. 143/1968 Sb. o federativním uspořádání státu s účinností od 1. ledna 1969 byly z jediné Státní pojišťovny vytvořeny dva samostatné subjekty Česká státní pojišťovna se sídlem v Praze a Slovenská štátna poisťovňa se sídlem v Bratislavě. Monopolní období českého, resp. československého pojišťovnictví, trvalo až do počátku devadesátých let.

Přeměnou Československa na federativní stát a rozdělením jedné pojišťovny na dva samostatné celky se změnily pojistné potřeby jak v Čechách, tak i na Slovensku.

Nové pojistné potřeby souvisely také s přítomností sovětských vojsk na československém území – pojištění motorových vozidel sovětské armády a její odpovědnosti za škody způsobené občanům i organizacím v České a Slovenské republice.

Zásadní změnu v potřebách pojištění vyvolala výstavba ropovodu a plynovodu na československém území a s ní spojená rizika.

V listopadu roku 1989 v podstatné části střední Evropy vyvrcholil proces rozpadu komunismu. V Praze 17. listopadu 1989 se konala studentská demonstrace a tímto dnem započala tzv. „Sametová revoluce,“ tj. změny v Československu mezi 17. listopadem a 29. prosincem roku 1989, které vedly k pádu komunistického režimu a přeměně politického zřízení na demokratické principy.

29. prosince 1989 byl komunistickým Federálním shromážděním zvolen po 40 letech první československý nekomunistický prezident Václav Havel.

KAPITOLA 7

Vývoj pojišťovnictví v českých zemích od roku 1990 do současnosti

7.1 Vznik ČSFR a rozpad monopolu (1990 – 1993)

V dubnu 1990 byl schválen nový oficiální název federace „Česká a Slovenská Federativní Republika“ (ČSFR). V červenci téhož roku se konaly první svobodné volby do parlamentu, ve kterých zvítězilo Občanské fórum. Prezidentem byl znovu zvolen Václav Havel.

Pád komunistického režimu způsobil změnu centrálního plánovaného hospodářství v tržnímu hospodářství, tím na přelomu let 1989/1990 byla uvolněna cesta pro demonopolizaci v pojišťovnictví i cesta pro zprivatizování českého pojistného trhu.

Prosinec 1989 – prosinec 1992 bylo obdobím přechodu od centrálně plánovaného hospodářství k tržnímu hospodářství.

Právní rámec pro změny související se zaváděním tržní ekonomiky a soukromého podnikání vytvořily v oblasti pojišťovnictví zejména nové zákony o pojišťovnictví (v ČR zákon č. 185/1991Sb.). Udělením povolení MF ČR a SR coby dozorčích orgánů nad pojišťovnictvím mohly od té doby na území České a Slovenské Federativní Republiky podnikat v pojišťovnictví i další pojišťovny, v právní formě založené jako akciové společnosti, státní podniky a družstva. [9]

Zákon současně zavedl instituci státního dozoru (přímého dozoru) nad pojišťovnami, která působí v rámci ministerstva financí. Zákon s navazujícími

předpisy vymezil základní pravidla pro podnikání v odvětví pojišťovnictví. Novela z konce roku 1993 změnila a doplnila zákon č. 185/91 o novou terminologii zejména v oblasti rezerv a fondů pojišťoven, srovnatelnou s obdobným předpisy vyspělých evropských zemí.

V letech 1990 – 1992 se Česká státní pojišťovna a Slovenská státní pojišťovna přeměnily na státní podniky a později na akciové společnosti. Souběžně s tím vznikaly další pojišťovací subjekty v ČR i v SR.

V roce 1992 po 44 letech došlo k faktické demonopolizaci československého pojišťovacího trhu vstupem zahraničních pojišťoven na náš trh.

Privatizace způsobila změny v pojistných potřebách, především v zemědělském pojištění. Díky ní došlo ke snížení počtu JZD, a oslabení jejich struktury a ekonomické síly.

Nově vzniká vrstva podnikatelů, která projevuje stále větší zájem o pojištění svých podniků a životní pojištění pro sebe a příslušníky své rodiny.

Prudký nárůst počtu motorových vozidel si vynutil úpravy v dosavadním pojištění motorových vozidel. Úpravy se týkaly jak pojištění odpovědnosti za škody, tak i „havarijního pojištění.“

Dne 16. prosince přijala Česká národní rada Ústavu České republiky s účinností od 1. ledna 1993, skončila tak oficiálně vláda ČSFR a vznikají dva samostatné státy Česká republika a Slovenská republika

7.2 Samostatná Česká republika (od 1. 1. 1993)

Rozdělením České a Slovenské Federativní Republiky k 1. 1. 1993 se vytvořily podmínky pro samostatný rozvoj českého pojistného trhu.

České pojišťovnictví se vyvíjí v tržním prostředí v souladu s normami Evropské Unie. Značné kompatibility se podařilo dosáhnout v ekonomice pojištění (účetnictví, technické rezervy, solventnost). Rozšířila se mezinárodní spolupráce jak na úrovni států, tak i České asociace pojišťoven.

Česká asociace pojišťoven je zájmovým sdružením komerčních pojišťoven, které zahájilo svou činnost k 1. lednu 1994. Kromě pojišťoven patří mezi přidružené členy asociace Česká sekce Mezinárodního sdružení pro pojistné právo (AIDA) a Česká kancelář pojistitelů (ČKP). Podíl členských pojišťoven ČAP na celkovém předepsaném pojistném v ČR přesahuje 99 %. Posláním asociace je zastupovat, hájit a prosazovat zájmy pojišťoven i jejich klientů ve vztahu k orgánům státní správy, dalším právním subjektům i ve vztahu k zahraničí a podporovat tak rozvoj pojišťovnictví a pojistného trhu v České republice.

Hlavními úkoly ČAP je:

- zpracovávat připomínky k právním předpisům týkajících se pojišťovnictví, pojištění nebo jiných zájmů pojišťoven a prosazovat nezbytné úpravy, české i evropské legislativy,
- vytvářet nástroje zábrany škod a pojistných podvodů,
- sjednocovat pravidla a postupy členů v oblasti technické, informační i statistické,
- vytvářet informační nástroje pro veřejnost a objektivně a srozumitelně informovat o vývoji pojistného trhu, pojistných produktech a novinkách,
- přispívat k odborné informovanosti členů a zabezpečovat vzdělávání,
- vytvářet pravidla etického chování v pojišťovnictví,
- působit při odstraňování rozporů mezi členy asociace a dbát na dodržování zásad. [7]

Ze statistických údajů zpracovávaných ČAP lze posoudit dynamiku vývoje pojistného trhu v naší zemi.

Ukazatel mld. Kč	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Poj. Celkem	14,4	16,2	23,3	29	33,5	40	47,6	54,8	62,5	69,2
Životní	4,6	5,2	5,9	7,4	9,2	11	12,7	15	19,9	22,8
Neživotní	9,8	11	21,6	21,6	24,3	29	34,9	39,8	42,6	46,4

[Zdroj: www.cap.cz]

Rok	Životní	Neživotní
2006	47 233	74 890
2005	44 954	72 125
2004	44 201	68 377
2003	41 129	64 817
2002	34 036	56 624
2001	28 282	52 462
2000	22 770	47 819

[Zdroj: www.cap.cz]

Z výše uvedených tabulek je zřejmé, že v ČR byl v letech 1991-2006 větší zájem o pojištění neživotní. Tento trend je právě opačný trendu v zemích EU, kde je větší zájem o pojištění životní (v roce 2003 tento poměr v zemích EU činil 60:40 ve prospěch životního pojištění).

Pojistné zájmy nejvíce ovlivnil přírodní živěl – voda. Povodně v roce 1997 a následně v roce 2002 způsobily nemalé škody. V roce 1997 pojišťovny proplatily 9,7 mld. Kč (z celkových 63 mld.), tedy 15,4 % z celkového objemu škod. Celkové ekonomické škody z roku 2002 byly odhadnuty na 73 mld. Kč. Z toho pojištěné škody činily dle dostupných údajů cca 50%. Z toho lze vyvodit růst uvědomělosti občanů v otázce pojištění.

Zlomovým rokem z hlediska české legislativy se stal rok 1999, kdy zákonem č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla, došlo k transformaci zákonného pojištění odpovědnosti za škodu z provozu motorového vozidla na pojištění smluvní-povinné. Zákonem byla zřízena Česká kancelář pojistitelů.

Další klíčový zákon o pojišťovnictví (zákon č. 363/1999 Sb.), rozšířil pravomoci Ministerstva financí v oblasti prevence finančního zdraví pojišťovny a přinesl další úkoly, kterými jsou registrace pojišťovacích a zajišťovacích makléřů, zveřejňování seznamu odpovědných pojistných matematiků, vymezení informačních povinností pojišťovny včetně obsahu příslušných výkazů. Na základě usnesení vlády ČR vznikl dne 1. 9. 2000 v rámci ministerstva financí Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění. [4]

Stěžejním zákonem byl zákon č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání v oblasti cestovního ruchu a o změně občanského zákoníku a zákona

o živnostenském podnikání. Bylo v něm upraveno smluvní pojištění záruky pro případ úpadku cestovní kanceláře.

Životní pojištění na základě zákona č. 492/2000 Sb. dostalo daňovou podporu od státu, resp. pojistné produkty, které měly charakter spoření pro stáří a doplňkovou funkci v důchodovém systému. Mezi tyto produkty patří pojištění pro případ dožití, pojištění pro případ smrti nebo dožití a důchodové pojištění

Byly zavedeny dva okruhy daňových stimulací, a to pro zaměstnavatele/zaměstnance a pro individuálního pojištěného/poplatníka. [4]

Vstup Česka do EU (1.5.2004) přinesl na pojistném trhu prudký růst licencovaných společností. Ještě před květnem 2004 totiž působilo v tuzemsku 42 firem a nyní splnilo podmínky pro nabízení služeb v ČR dalších 199 těchto subjektů z ostatních států unie. [12]

Jednotný pojišťovací trh pro členské státy EU, jednotný právní prostor tzv. jediné licence je založený na 5 principech:

1. jakákoliv pojišťovna založená a registrovaná v jednom ze států může prodávat své produkty v jiném státě
2. zrušení systému dvojího povolování
3. vzájemné uznání uplatňovaných systémů dozoru
4. téměř úplné zrušení dřívější kontroly smluvních podmínek a sazeb a její nahrazení dozorem nad solventností pojišťovny jejími akcionáři a managementem
5. liberalizace investičních pravidel pro technické a matematické rezervy s cílem dosáhnout volný pohyb kapitálu

Od ledna 2005 vešel v účinnost zákon 37/2004 o pojistné smlouvě. Obsahuje partie o úpravě pojistné smlouvy, vyňaté z občanského zákoníku. Umožňuje uzavřít pojištění s pojišťovnou jiného členského státu, aniž má v ČR svou pobočku, a aby se smlouva mohla řídit i jiným právem než českým.

Od ledna 2005 dále platí zákon 38/2004 o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech, který a) upravují podmínky podnikání, zahájení činnosti

a státním dozorem nad činností pojišťovacích zprostředkovatelů a samostatných likvidátorů pojistných událostí a zřizuje jejich registr.

K 31. prosinci 2006 provozovalo pojišťovací činnost na českém trhu 49 pojišťoven. [13] K 29. 2. 2008 je jich 52 na českém trhu, z toho 34 se sídlem v ČR a 18 poboček z EU a třetích států. [14]

Závěr

Při vyslovení slova pojišťovnictví se mnohým lidem vybaví různé věci. Pro některé jsou to nepříjemné události v životě jako nehody a živelné pohromy, pro jiné zase peníze. To, co pro každého z nás představuje, je výsledkem našich zkušeností s pojišťovnami a také tím, jak se spolu s námi vyvíjely a měnily. Historie má za úkol tyto změny zachytit a uchovat pro budoucí generace, aby mohly z našich činů vycházet a vzít si z nich ponaučení.

Ačkoliv se to mnohým nemusí zdát, pojišťovny podstatně ovlivňovaly dění ve všech státech od počátku svého vzniku. Mnohdy rozhodovaly i o vítězství a prohře ve válkách, jelikož vždy byly úzce spjaty s ekonomickou situací státu.

České země až na krátké období první republiky a současnost nikdy nebyly ekonomicky nezávislé. Po většinu své historie jejich ekonomika byla součástí ekonomik větších státních celků, jimiž byla v počátku habsburská monarchie, krátce v období druhé světové války Německo ve formě Protektorátu, aby byl posléze vystřídán Sovětským svazem. Politika všech svým ekonomickým vlivem působila i na sféru pojišťovnictví. Přestože se pojišťovnictví rozvíjelo v českých zemích od doby, kdy vznikaly první pojišťovny ve světě, byl vývoj u nás těmito vlivy značně deformován. Období komunismu znamenalo pro české pojišťovnictví největší odklon od trendů, které probíhaly v západní Evropě, k níž se hlásila tradice první republiky. Existence pouze jediné pojišťovny zcela vlastněné státem a centrálně řízené ekonomiky znamenalo, že po pádu komunismu stála většina odvětví na novém startu.

Posledních 19 let je tedy obdobím, kdy se rozvíjí celé pojišťovnictví od základu a snaží se díky zahraničním zkušenostem a kapitálu přiblížit standardům nejen v Evropské unii, ale v celém světě. V současnosti se jako o dalším kroku zvažuje

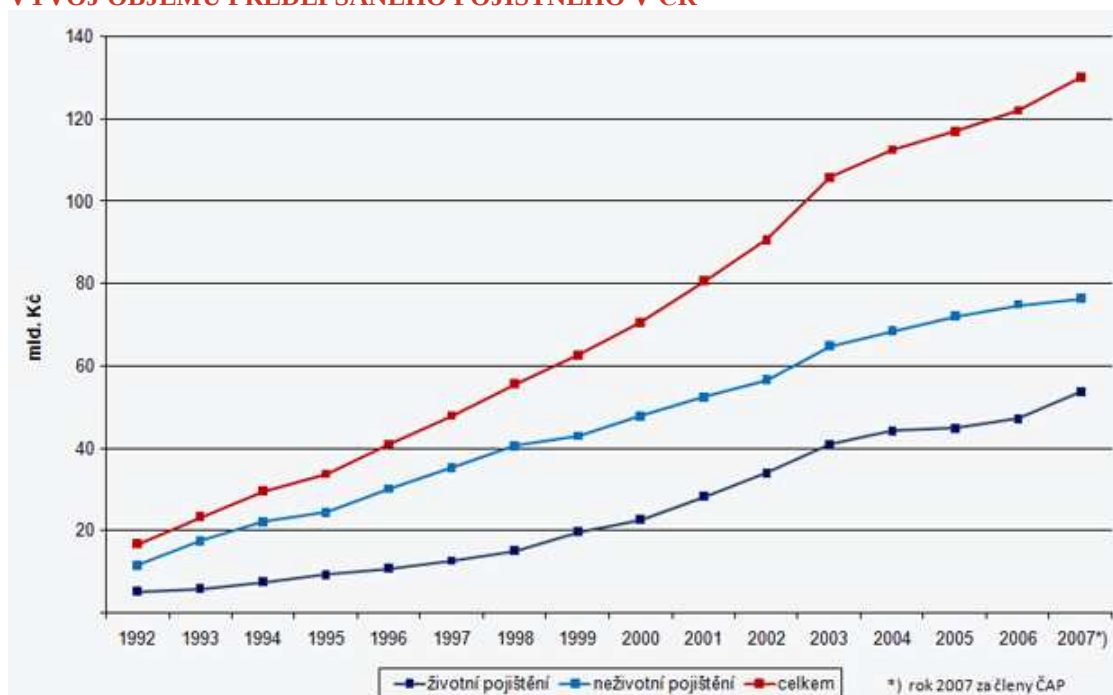
o zprivatizování zdravotních pojišťoven jejich převodem na akciové společnosti. Ovšem další vývoj je vždy výsledkem složitých politických vyjednávání a hledání oboustranně výhodného řešení.

Seznam použité literatury a zdrojů

- [1] Marvan, M.: Dějiny pojišťovnictví v Československu, 1. díl, Vydavatelství a nakladatelství Novinář, Praha, 1989
- [2] Marvan, M., Chaloupecký, J.: Dějiny pojišťovnictví v Československu, 2. díl, Alfa Konti, Bratislava, 1993
- [3] Chaloupecký, J., Marvan, M.: Dějiny pojišťovnictví v Československu, 3. díl, Česká pojišťovna, a.s., Praha, 1997
- [4] Voženílek, V., Chlaň, A.: Pojišťovnictví, Pardubice, 2003
- [5] Čejková, V., Šedová, J., Čapková, D.: Pojišťovnictví, Brno, 2001
- [6] Martinovičová, D.: Pojišťovnictví, Brno, 2006
- [7] Internetové stránky České asociace pojišťoven: www.cap.cz
- [8] Internetové stránky Ministerstva financí ČR: www.mfcr.cz
- [9] Internetové stránky: www.finance.cz
- [10] Internetové stránky Parlamentu České republiky: www.psp.cz
- [11] Internetové stránky: <http://sweb.cz/poradci/> (dne 14.3.2008)
- [12] Internetové stránky: <http://www.mesec.cz>, článek „Vstup ČR do EU přinesl prudký růst počtu pojišťoven v ČR“ (dne 30.3.2008)
- [13] Internetové stránky: www.financnivzdelavani.cz (dne 15.4.2008)
- [14] Internetové stránky České národní banky: www.cnb.cz (dne 16.4.2008)

Příloha

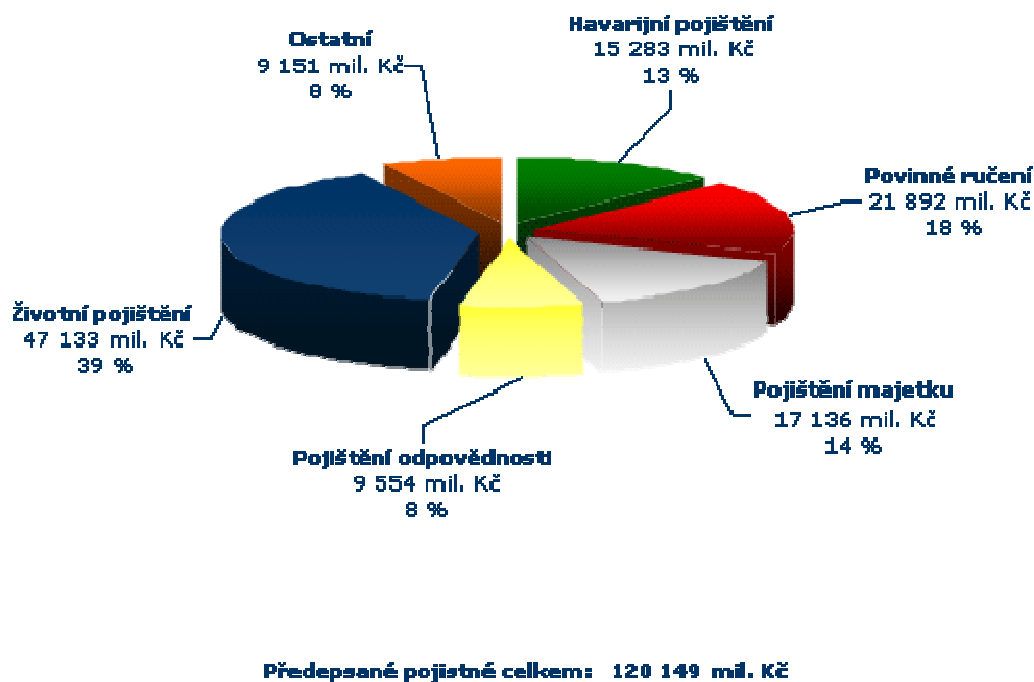
VÝVOJ OBJEMU PŘEDEPSANÉHO POJISTNÉHO V ČR

Obrázek 1

Zdroj[www.cap.cz]

STRUKTURA POJISTNÉHO TRHU 2006 - výsledky členů ČAP

Obrázek 2

Zdroj[www.cap.cz]